

Gabra tal-ġurisprudenza

SENTENZA TAL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA (It-Tmien Awla)

30 ta' Mejju 2024*

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Direttiva 93/13/KEE – Klawżoli ingusti fil-kuntratti konkluzi mal-konsumaturi – Artikolu 1(2) – Kamp ta' applikazzjoni – Esklużjoni tal-klawżoli kuntrattwali li jirriflettu dispożizzjonijiet leġislattivi jew regolamentarji imperattivi – Addendum għall-kuntratt ta' kreditu kkomunikat mill-bejjieġh jew mill-fornitur lill-konsumatur bil-għan li jkun hemm konformità mal-leġislazzjoni nazzjonali – Artikolu 3(2) – Klawżola kuntrattwali li ma kinitx is-sugġett ta' negozjati individwali – Assenza ta' firma tal-addendum mill-konsumatur – Preżunzjoni ta' aċċettazzjoni taċita ta' dan l-addendum – Ġurisprudenza nazzjonali li teskludi l-istħarriġ ġudizzjarju tan-natura ingusta ta' klawżola kuntrattwali li tinsab f'tali addendum”

Fil-Kawża C-176/23,

li għandha bħala sugġett talba għal deċiżjoni preliminari skont l-Artikolu 267 TFUE, imressqa mit-Tribunalul Specializat Mureş (il-Qorti Speċjalizzata ta' Mureş, ir-Rumanija), permezz ta' deċiżjoni tat-2 ta' Marzu 2021, li waslet fil-Qorti tal-Ġustizzja fil-21 ta' Marzu 2023, fil-proċedura

UG

vs

SC Raiffeisen Bank SA,

IL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA (It-Tmien Awla),

komposta minn N. Piçarra, President tal-Awla, N. Jääskinen (Relatur) u M. Gavalec, Imħallfin,

Avukat Ġenerali: J. Kokott,

Registratur: A. Calot Escobar,

wara li rat il-proċedura bil-miktub,

wara li rat l-osservazzjonijiet ippreżentati:

- għall-Gvern Rumun, minn R. Antonie, E. Gane u L. Ghiță, bħala agenti,
- għall-Gvern Portugiż, minn P. Barros da Costa, A. Cunha, A. Luz u L. Medeiros, bħala agenti,

* Lingwa tal-kawża: ir-Rumen.

– għall-Kummissjoni Ewropea, minn A. Boitos u N. Ruiz García, bħala agenti,

wara li rat id-deċiżjoni, meħuda wara li nstemgħet l-Avukata Ġenerali, li l-kawża tinqata' mingħajr konkluzjonijiet,

tagħti l-preżenti

Sentenza

- 1 It-talba għal deċiżjoni preliminari tirrigwarda l-interpretazzjoni tal-Artikolu 1(2) tad-Direttiva tal-Kunsill 93/13/KEE tal-5 ta' April 1993 dwar klawżoli ingusti f'kuntratti mal-konsumatur (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 15, Vol. 2, p. 288, rettifika fil-ĠU 2023, L 17, p. 100).
- 2 Din it-talba tressqet fil-kuntest ta' kawża bejn UG, konsumatur, u SC Raiffeisen Bank SA dwar il-konstatazzjoni tan-natura ingusta ta' klawżoli li jinsabu f'kuntratt ta' kreditu konkluz bejn dawn il-partijiet.

Il-kuntest ġuridiku

Id-dritt tal-Unjoni

- 3 It-tlethax-il premessa tad-Direttiva 93/13 tistipula:

“Billi d-disposizzjonijiet statutorji jew regolatorji ta’ l-Istati Membri li jistabbilixxu direttament jew indirettament il-klawżoli tal-kuntratti tal-konsumatur huma prezunti li ma’ fihomx klawżoli ingusti; billi, għal dan il-għan, ma jidhirx li huwa meħtieġ li jiġu assoġġettati l-klawżoli li jirriflettu disposizzjonijiet mandatarji statutorji jew regolatorji u l-prinċipji jew id-disposizzjonijiet tal-konvenzjonijiet internazzjonali li għalihom huma parti l-Istati Membri jew il-Komunità; billi f’dak ir-rigward il-kliem ‘disposizzjonijiet mandatarji statutorji jew regolatorji’ fl-Artikolu 1(2) ikopru wkoll ir-regoli li, skond il-liġi, għandhom jgħoddu bejn il-partijiet kontraenti sakemm ma twaqqfux xi arrangamenti oħra”.

- 4 L-Artikolu 1(2) ta’ din id-direttiva jipprevedi:

“Il-klawżoli kuntrattwali li jirriflettu disposizzjonijiet mandatarji statutorji jew regolatorji u d-disposizzjonijiet jew il-prinċipji ta’ konvenzjonijiet internazzjonali li għalihom ikunu parti l-Istati Membri jew il-Komunità, b’mod partikolari fil-qasam tat-trasport, m’għandhomx ikunu suġġetti għad-disposizzjonijiet ta’ din id-Direttiva.”

- 5 L-Artikolu 3 tal-imsemmija direttiva jiddisponi:

“1. Klawżola kuntrattwali li ma tkunx giet negozjata individwalment għandha titqies ingusta jekk, kontra l-hteġa ta’ *buona fede*, tkun tikkawża żbilanċ sinifikanti fid-drittijiet u l-obbligi tal-partijiet li joħorgu mill-kuntratt, bi ħsara għall-konsumatur.

2. Klawżola għandha dejjem tiġi kkunsidrata li ma tkunx giet innegozjat individwalment meta din tkun giet abbozzata minn qabel u l-konsumatur b’hekk ma jkunx seta’ jinfluwenza s-sustanza tal-klawżola, b’mod partikolari fil-kuntest ta’ kuntratt *standard* imfassal minn qabel.

Il-fatt li ċerti aspetti ta' klawżola jew klawżola speċifika waħda tkun giet innegożjata individwalment m'għandux jeskludi l-applikazzjoni ta' dan l-Artikolu għall-bqija ta' kuntratt jekk stima globali tal-kuntratt tindika li dan ikun madankollu kuntratt *standard* ippreparat minn qabel.

Meta xi bejjieġh jew fornitur jippretendi li klawżola *standard* ikun gie nnegożjat b'mod individwali, il-piż tal-prova f'dan ir-rigward għandu jaqa' fuqu."

Id-dritt Rumien

Il-Liġi dwar il-Klawżoli Inġusti

- 6 L-Artikolu 3 tal-Leġea nr. 193, privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori (il-Liġi Nru 193 dwar il-Klawżoli Inġusti f'Kuntratti Konklużi minn Bejjieġha jew minn Fornituri ma' Konsumaturi), tas-6 ta' Novembru 2000 (ippubblikat mill-ġdid fil-Monitorul Oficial al României, Parti I, Nru 543 tat-3 ta' Awwissu 2012, iktar 'il quddiem il-"Liġi dwar il-Klawżoli Inġusti"), jipprevedi, fil-paragrafu 2 tiegħu, li l-klawżoli kuntrattwali previsti abbażi ta' testi leġiżlattivi oħra fis-sehħ ma humiex suġġetti għad-dispożizzjonijiet ta' din il-liġi.

L-OUG Nru 50/2010

- 7 Skont l-Artikolu 37 tal-Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 50 privind contractele de credit pentru consumatori (id-Digriet ta' Emergenza tal-Gvern Nru 50 dwar Kuntratti ta' Kreditu għall-Konsumaturi), tad-9 ta' Ġunju 2010 (Monitorul Oficial al României, Parti I, Nru 389 tal-11 ta' Ġunju 2010), fil-verżjoni tiegħu applikabbli għall-kawża prinċipali (iktar 'il quddiem l-"OUG Nru 50/2010"):

"Ir-regoli li ġejjin għandhom japplikaw għall-kuntratti ta' kreditu b'rata varjabbli:

- a) ir-rata ta' interessi hija marbuta mal-varjazzjonijiet fil-parametri referenzjarji Euribor/ROBOR/LIBOR/rata ta' referenza tal-BNR [Banca Națională a României (Bank Nazzjonali tar-Rumanija)], skont il-munita tal-kreditu, li magħhom il-kreditur jista' jżid marġni, fiss għat-tul kollu tal-kuntratt;
- b) il-marġni tar-rata ta' interessi jista' jiġi emendat biss wara emendi leġiżlattivi li jimponuh espressament;
- c) konformement mal-politika kummerċjali ta' kull istituzzjoni ta' kreditu, b'deroga mid-dispożizzjonijiet taħt (b), il-valur tal-marġni u tal-parametri referenzjarji jista' jitnaqqas;
- d) il-kuntratt għandu jindika b'mod esplicitu l-metodu ta' kalkolu tal-bidla fir-rata ta' interessi, filwaqt li jispeċifika l-frekwenza u/jew il-kundizzjonijiet tal-bidla fir-rata ta' interessi, il-fuq jew l-isfel;
- e) l-elementi li huma inkluzi fil-metodu tal-kalkolu tal-bidla fir-rata ta' interessi u l-valur tagħha għandhom jiġu ppubblikati fuq is-siti internet u fil-bini kollha tal-kredituri."

8 Skont l-Artikolu 95 tal-OUG Nru 50/2010:

- “1. Fir-rigward ta’ kuntratti fi stadju ta’ eżekuzzjoni, il-kredituri għandhom, f’terminu ta’ 90 jum wara d-data ta’ dħul fis-seħh ta’ dan id-digriet ta’ urġenza, jiggarantixxu l-konformità tal-kuntratt mad-dispożizzjonijiet ta’ dan id-digriet ta’ urġenza.
2. L-emenda ta’ kuntratti fi stadju ta’ eżekuzzjoni għandha ssir permezz ta’ addendum, f’terminu ta’ 90 jum wara d-data tad-dħul fis-seħh ta’ dan id-digriet ta’ urġenza.
3. Il-kreditur għandu jkun jista’ jipprova li kien diligenti sabiex jinforma lill-konsumatur f’dak li jirrigwarda l-iffirmar tal-addendum.
4. Huwa pprojbit li fl-addendum jiġu introdotti dispożizzjonijiet li ma humiex dawk imsemmija f’dan id-digriet ta’ urġenza. L-introduzzjoni, fl-addendum, ta’ kull dispożizzjoni oħra minbarra dawk imposti minn dan id-digriet ta’ urġenza hija kkunsidrata bħala nulla *ipso jure*.
5. L-assenza ta’ firma mill-konsumatur tal-addendum previst fil-paragrafu 2 għandu jitqies bħala aċċettazzjoni taċita.”

Il-kawża prinċipali u d-domandi preliminari

- 9 Fit-23 ta’ Marzu 2007, UG ikkonkluda ma’ Raiffeisen Bank kuntratt ta’ kreditu b’rata varjabbli ta’ ammont ta’ 15 300 frank Svizzeru (CHF) (madwar EUR 16 048) (iktar ’il quddiem il-“kuntratt ta’ kreditu inkwistjoni”). Fid-data tal-konkluzjoni ta’ dan il-kuntratt, ir-rata ta’ interessi kurrenti kienet ta’ 5.9 % fis-sena, iżda skont il-klawżoli tal-imsemmi kuntratt, il-bejjiegh jew il-fornitur kellu l-possibbiltà li jbidel din ir-rata skont l-evoluzzjoni tas-suq finanzjarju, billi jgħarraf lill-persuna li tissellef ir-rata ta’ interessi l-għdida skont il-modalitajiet previsti fil-kundizzjonijiet ġenerali.
- 10 Fl-10 ta’ Settembru 2010, Raiffeisen Bank innotifikat lil UG b’addendum għall-kuntratt ta’ kreditu inkwistjoni sabiex dan tal-aħħar ikun jikkorrispondi mar-rekwiżiti tal-OUG Nru 50/2010. Permezz ta’ din in-notifika, Raiffeisen Bank indikat lil UG li l-leġiżlatur nazzjonali kien impona emendi għall-kuntratti ta’ kreditu kollha konkluzi mal-konsumaturi. B’mod partikolari, kellhom isiru emendi għall-klawżoli kuntrattwali dwar id-determinazzjoni tar-rata varjabbli, b’riferiment għal indiċi oġġettiv skont il-munita li fiha jkun ingħata l-kreditu, miżjuda mill-istituzzjoni ta’ kreditu b’margni fiss għat-tul kollu tal-kuntratt. Mit-talba għal deċiżjoni preliminari jirriżulta li dan l-addendum ma ġiex iffirmat minn UG, b’tali mod li ġie meqjus li taċitament ta l-kunsens tiegħu, konformement mal-Artikolu 95(5) tal-OUG Nru 50/2010.
- 11 Fid-29 ta’ Diċembru 2017, UG ippreżenta rikors quddiem il-Judecătoria Sighișoara (il-Qorti tal-Ewwel Istanza ta’ Sighișoara, ir-Rumanija) intiż b’mod partikolari sabiex tiġi kkonstatata n-natura ingusta tal-klawżoli tal-kuntratt ta’ kreditu inkwistjoni dwar il-possibbiltà, għall-bank, li jbidel ir-rata ta’ interessi. UG talab ukoll lill-qorti tal-ewwel istanza tikkonstata, għal din ir-raġuni, in-nullità assoluta ta’ dawn il-klawżoli u l-hlas lura tas-somom imħallsa fir-rigward ta’ dawn.
- 12 Permezz ta’ deċiżjoni tal-10 ta’ Ġunju 2020, il-qorti tal-ewwel istanza ċaħdet dan ir-rikors, għar-raġuni b’mod partikolari li, fid-dawl tal-Liġi dwar il-klawżoli ingusti, li tittrasponi d-Direttiva 93/13 fid-dritt Rumen, hija ma setgħetx teżamina n-natura eventwalment ingusta

tal-klawżoli tal-kuntratt ta' kreditu inkwistjoni li tirriżulta mill-addendum imsemmi fil-punt 10 ta' din is-sentenza peress li, fost l-oħrajn, dawn huma r-riflessjoni ta' obbligu stabbilit mid-dispożizzjonijiet imperattivi ta' att regolamentari nazzjonali, jiġifieri l-OUG Nru 50/2010.

- 13 UG appella minn din is-sentenza quddiem it-Tribunalul Specializat Mureş (il-Qorti Speċjalizzata ta' Mureş, ir-Rumanija), li hija l-qorti tar-rinviju, billi sostna b'mod partikolari li d-dispożizzjonijiet tal-OUG Nru 50/2010 huma intiżi biss sabiex isahħu l-protezzjoni tal-konsumaturi u li, fir-rigward tal-kuntratt ta' kreditu inkwistjoni, l-emendi li saru fih permezz tal-addendum li ġie nnotifikat lill minn Raiffeisen Bank ma kinux konformi ma' dan l-att regolamentari nazzjonali.
- 14 Skont Raiffeisen Bank, il-klawżola tal-kuntratt ta' kreditu inkwistjoni dwar id-determinazzjoni tar-rata ta' interessi li kienet tinsab inizjalment f'dan il-kuntratt waqfet milli tipproduċi l-effetti tagħha fid-data tad-dhul fis-seħh tal-addendum tal-10 ta' Settembru 2010, peress li l-imsemmija klawżola ġiet issostitwita f'dan il-mument b'dik fis-seħh fid-data tal-preżentata tar-rikors ta' UG, li tipprovdli li din ir-rata ta' interessi hija issa marbuta ma' parametri referenzjarji verifikabbli, miżjuda b'margni fiss stabbilit mill-bank, konformement mar-rekwiżiti tal-OUG Nru 50/2010. Raiffeisen Bank issostni li hija kienet b'hekk ikkonformat ruħha mal-leġislazzjoni applikabbli, billi implimentat id-dispożizzjonijiet nazzjonali rilevanti.
- 15 Skont il-qorti tar-rinviju, il-kwistjoni dwar jekk hija tistax twettaq evalwazzjoni tan-natura eventwalment ingusta ta' ċerti klawżoli kuntrattwali li jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tal-OUG Nru 50/2010 għandu jiġi eżaminat fid-dawl tad-Direttiva 93/13 u tal-ġurisprudenza rilevanti tal-Qorti tal-Ġustizzja, b'mod partikolari fid-dawl tal-interpretazzjoni stretta li għandu jirċievi l-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13, li jikkostitwixxi eċċezzjoni għas-sistema ta' protezzjoni tal-konsumaturi kontra l-klawżoli kuntrattwali ingusti.
- 16 Ċertament, il-Qorti tal-Ġustizzja telqet mill-prinċipju li l-leġislatur nazzjonali, billi impona fuq il-partijiet klawżola kuntrattwali li l-kontenut tagħha jirrifletti dispożizzjoni tad-dritt nazzjonali vinkolanti, kellu l-intenzjoni, b'dan il-mod, li jistabbilixxi bilanċ bejn id-drittijiet u l-obbligi kollha tal-partijiet fl-imsemmi kuntratt, b'tali mod li tali klawżola ma tistax tkun is-suġġett ta' sħarriġ ġudizzjarju tan-natura eventwalment ingusta tagħha. Madankollu, il-qorti tar-rinviju hija tal-fehma li anki meta klawżola ta' kuntratt ta' kreditu tissodisfa r-rekwiżiti tal-Artikolu 37 tal-OUG Nru 50/2010, il-konsumatur ma jkunx dejjem f'pożizzjoni li jirrappreżenta lill nnifsu l-portata tal-obbligi tiegħu, sa fejn din id-dispożizzjoni sempliċement tipprevedi li r-rata ta' interessi varjabbli għandha tiġi ddeterminata mhux biss skont indici oġġettiv, iżda wkoll skont margni fiss li jissodisfa l-interessi tal-bejjieġ jew tal-fornitur. Barra minn hekk, dan l-indici oġġettiv, minkejja li huwa ffissat indipendentement mir-rieda tal-partijiet, jista' jkollu varjazzjonijiet sostanzjali. Issa, skont din il-qorti, b'differenza minn konsumatur medju u avżat, tali varjazzjonijiet jistgħu jiġu sfruttati minn bejjieġ jew minn fornitur, permezz tal-esperjenza tiegħu u tal-kapaċità ikbar tiegħu ta' antiċipazzjoni.
- 17 Għaldaqstant, l-imsemmija qorti tiddubita li, fin-nuqqas ta' mekkaniżmi adegwati intiżi sabiex jipproteġu lill-konsumatur, id-dispożizzjonijiet rilevanti tal-OUG Nru 50/2010 jistgħu jitqiesu li huma ta' natura li jiġu implimentati indipendentement mir-rieda tal-partijiet jew li jkun applikabbli *ex officio*, fl-assenza ta' kwalunkwe forma oħra ta' ftehim bejn il-partijiet. L-evalwazzjoni tan-natura eventwalment ingusta tal-klawżoli kuntrattwali li jirriflettu dawn id-dispożizzjonijiet ma għandhiex għalhekk tkun eżenti mill-istħarriġ ġudizzjarju.

- 18 Madankollu, tali konklużjoni ma hijiex konformi mal-ġurisprudenza nazzjonali dominanti li tgħid li l-klawżoli kuntrattwali inklużi f'addendums implimentati minn bejjiegħa jew minn fornituri skont l-OUG Nru 50/2010 ma jistgħux ikunu s-sugġett ta' tali sħarriġ.
- 19 F'dawn iċ-ċirkustanzi, it-Tribunalul Specializat Mureş (il-Qorti Speċjalizzata ta' Mureş) iddeċidiet li tissospendi l-proċeduri quddiemha u li tagħmel lill-Qorti tal-Ġustizzja d-domandi preliminari li ġejjin:
- “1) Fl-applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 1(2) tad-Direttiva [93/13], traspost fid-dritt nazzjonali permezz tad-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 3(2) tal-[Liġi dwar il-Klawżoli Ingusti], fid-dawl, b'mod partikolari, tat-tnax u tat-tlettax-il premessa tal-preambolu ta' din id-direttiva,
- izda bit-tehid inkunsiderazzjoni wkoll tad-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 80 u tal-Artikolu 81 tal-[OUG Nru 50/2010],
- huwa meħtieġ li dawn id-dispożizzjonijiet jiġu interpretati fis-sens li ma jeskludux il-possibbiltà għall-qrati nazzjonali li jeżaminaw ukoll suspetti dwar in-natura ingusta ta' klawżoli kuntrattwali stipulati fid-dokumenti addizzjonali għall-kuntratti ta' kreditu konklużi minn bejjiegħa jew fornituri ma' konsumaturi qabel id-dhul fis-seħh ta' dan tal-aħħar att, jiġifieri bis-saħħa tad-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 95 tal-OUG Nru 50/2010, kemm jekk ġew aċċettati espressament mill-konsumatur bil-mod previst mid-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 40(1) tal-OUG Nru 50/2010, u kemm jekk kienu meqjusa bħala aċċettati taċitament “*ope legis*”, bil-mod previst mid-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 40(3) tal-OUG Nru 50/2010?
- 2) Fil-każ li r-risposta għall-ewwel domanda tkun fl-affermattiv, il-qorti tar-rinviju tistaqsi wkoll jekk tkunx kuntrarja [għad-dritt tal-Unjoni], taħt il-premessi ddikjarati u fiċ-ċirkustanzi tal-kawża prinċipali, ġurisprudenza tal-qrati nazzjonali li tgħid li l-aċċettazzjoni espressa tad-dokument addizzjonali imfassal fil-mod previst mid-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 40(1) [tal-OUG Nru 50/2010] u bis-saħħa tad-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 95 [tiegħu], awtomatikament iwassal għall-konklużjoni li ġie nnegozjat u, konsegwentement, il-klawżoli stipulati fih huma esklużi minn eżami minhabba f'suspett possibbli tan-natura ingusta tagħhom?”

Fuq id-domandi preliminari

Fuq l-ewwel domanda

- 20 Permezz tal-ewwel domanda tagħha, il-qorti tar-rinviju tistaqsi, essenzjalment, jekk l-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13 għandux jiġi interpretat fis-sens li jipprekludi l-evalwazzjoni tan-natura ingusta ta' klawżoli li jinsabu f'kuntratt ta' kreditu għall-konsum konkluż bejn konsumatur u bejjiegħ jew fornitur f'ċirkustanzi fejn ikunu saru bidliet minn dan il-bejjiegħ jew minn dan il-fornitur għal dawn il-klawżoli sabiex tiġi żgurata l-konformità ta' dan il-kuntratt ta' kreditu ma' leġislazzjoni nazzjonali imperattiva dwar il-modalitajiet ta' determinazzjoni tar-rata ta' interessi li abbażi tagħha din ir-rata għandha tiġi ssostitwita b'rata ta' interessi ddeterminata abbażi ta' wieħed mill-parametri referenzjarji previsti minn din il-leġislazzjoni u miżjuda b'margni fiss stabbilit minn dan il-bejjiegħ jew minn dan il-fornitur għat-tul kollu tal-kuntratt.

- 21 Qabel kollox, għandu jiġi enfasizzat li l-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13 jeskludi mill-kamp ta' applikazzjoni tagħha l-klawżoli kuntrattwali li jirriflettu dispożizzjonijiet leġislattivi jew regolamentari imperattivi.
- 22 Barra minn hekk, fid-dawl tal-għan imfittex minn din id-direttiva, jiġifieri l-protezzjoni tal-konsumaturi kontra l-klawżoli ingusti fil-kuntratti konklużi ma' bejjiegh jew ma' fornitur, l-eskluzjoni stabbilita f'dan l-Artikolu 1(2) għandha tiġi interpretata b'mod strett (ara, f'dan is-sens, is-sentenza tal-21 ta' Diċembru 2021, Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, punt 37).
- 23 Minn naħa, minn ġurisprudenza stabbilita jirriżulta li l-espressjoni "dispożizzjonijiet leġislattivi jew regolamentari imperattivi",, moqrija fid-dawl tat-tlettax-il premessa tal-imsemmija direttiva, tkopri kemm id-dispożizzjonijiet tad-dritt nazzjonali li japplikaw bejn il-partijiet kontraenti indipendentement mill-għażla tagħhom u kemm dawk li huma ta' natura supplenti, jiġifieri li japplikaw awtomatikament fl-assenza ta' arrangament differenti bejn il-partijiet (sentenza tal-21 ta' Diċembru 2021, Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, punt 30 u l-ġurisprudenza ċċitata).
- 24 Fir-rigward, min-naħa l-oħra, tal-kwistjoni dwar jekk klawżola kuntrattwali "tirriflettix", fis-sens tal-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13, tali dispożizzjoni leġislattiva jew regolamentari imperattiva tad-dritt nazzjonali, għandu jtfakkar li l-eskluzjoni stabbilita minn din id-dispożizzjoni hija ġġustifikata mill-fatt li, bħala principju, huwa leġittimu li jiġi preżunt li l-leġislatur nazzjonali stabbilixxa ekwilibriju bejn id-drittijiet u l-obbligi kollha tal-partijiet għal ċerti kuntratti, ekwilibriju li l-leġislatur tal-Unjoni ried espliċitament iżomm. Barra minn hekk, il-fatt li tali ekwilibriju ġie stabbilit ma jikkostitwixxi kundizzjoni għall-applikazzjoni tal-eskluzjoni prevista fl-imsemmi Artikolu 1(2), iżda l-ġustifikazzjoni ta' din l-eskluzjoni (sentenza tas-6 ta' Lulju 2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, punt 22 u l-ġurisprudenza ċċitata).
- 25 Għalhekk, f'dan il-każ, sabiex jiġi evalwat jekk klawżola kuntrattwali li tirrifletti dispożizzjoni tal-OUĠ Nru 50/2010 hijiex eskluża mill-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 93/13 bis-saħha tal-Artikolu 1(2) tagħha, ma hijiex il-qorti tar-rinviju li għandha tivverifika minn qabel li, permezz ta' dan l-att, il-leġislatur nazzjonali ha hsieb li jistabbilixxi bilanċ bejn id-drittijiet u l-obbligi kollha tal-partijiet fil-kuntratt inkwistjoni.
- 26 Sussegwentement, mill-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja jirriżulta li klawżola ta' kuntratt konkluż bejn konsumatur u bejjiegh jew fornitur li tirrifletti dispożizzjoni tad-dritt nazzjonali imperattiva li ma hijiex applikabbli għal dan il-kuntratt jew li semplicement tirreferi għal tali dispożizzjoni, iżda għal leġislazzjoni nazzjonali fl-intier tagħha, ma tistax titqies li tirrifletti dispożizzjoni tad-dritt nazzjonali imperattiva, fis-sens tal-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13, u tkun, għalhekk, eskluża mill-istħarriġ ġudizzjarju tan-natura eventwalment ingusta tagħha (ara, f'dan is-sens, is-sentenzi tal-21 ta' Marzu 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punt 30, u tat-3 ta' April 2019, Aqua Med, C-266/18, EU:C:2019:282, punti 35 sa 38).
- 27 Għaldaqstant, sabiex klawżola kuntrattwali "tirrifletti" dispożizzjoni leġislattiva jew regolamentari imperattiva fis-sens tal-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13, din il-klawżola għandha tirriproduċi l-kontenut normattiv ta' dispożizzjoni imperattiva applikabbli għall-kuntratt inkwistjoni, b'tali mod li tkun tista' titqies li tesprimi, b'mod konkret, l-istess regola ġuridika bħal dik prevista f'din id-dispożizzjoni imperattiva (sentenza tas-6 ta' Lulju 2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, punt 25).

- 28 F'dan il-każ, hija l-qorti tar-rinviju li għandha twettaq l-evalwazzjonijiet neċessarji, sabiex tiddetermina jekk il-klawżola kuntrattwali inkwistjoni fil-kawża prinċipali tirriflettix, fis-sens tal-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13, id-dispożizzjonijiet rilevanti tal-OUG Nru 50/2010.
- 29 Madankollu, fid-dawl tal-elementi li jirriżultaw mill-proċess għad-dispożizzjoni tal-Qorti tal-Ġustizzja, jidher li l-klawżoli kuntrattwali li jinsabu fil-kuntratt ta' kreditu inkwistjoni fil-kawża prinċipali jirriżultaw mid-dispożizzjonijiet tal-OUG Nru 50/2010. Fil-fatt, dawn id-dispożizzjonijiet obligaw lill-banek jagħmlu ċerti emendi għall-kuntratti kollha ta' kreditu għall-konsum. Dan l-obbligu legali kien jikkonċerna b'mod partikolari l-klawżoli dwar il-modalitajiet ta' determinazzjoni tar-rata ta' interessi varjabbli. Barra minn hekk, jidher li l-OUG Nru 50/2010 ċaħhad lill-konsumaturi mill-possibbiltà li jaċċettaw jew jirrifjutaw dawn l-emendi. Fil-fatt, l-OUG Nru 50/2010 kien jipprevedi li jekk il-konsumaturi ma kinux jiffirmaw l-addendum ikkomunikat mill-bank, huma kellhom jittqiesu li aċċettaw it-termini b'mod taċitu.
- 30 Madankollu, għalkemm l-Artikolu 37(a) tal-OUG Nru 50/2010 kien jipprevedi li r-rata ta' interessi tal-kuntratti ta' kreditu kellha tiġi ssostitwita b'rata ta' interessi ddeterminata abbażi ta' parametri referenzjarji u ta' margni fiss, applikabbli għat-tul kollu tal-kuntratt, madankollu mill-proċess għad-dispożizzjoni tal-Qorti tal-Ġustizzja jirriżulta li l-banek kellhom margni ta' evalwazzjoni kemm fir-rigward tal-għażla tal-parametri referenzjarji kif ukoll tal-portata ta' dan il-margni fiss.
- 31 F'dawn iċ-ċirkustanzi, jidher, fatt li għandu jiġi vverifikat mill-qorti tar-rinviju, li l-legiżlazzjoni nazzjonali stabbilixxiet qafas ġenerali u l-kundizzjonijiet li għandhom jiġu osservati għall-iffissar tar-rata ta' interessi varjabbli l-ġdida, filwaqt li halliet margni ta' evalwazzjoni lill-istituzzjonijiet ta' kreditu sabiex tiġi kkalkolata din ir-rata l-ġdida.
- 32 Issa, fis-sentenza tagħha tat-3 ta' Marzu 2020, Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138, punti 33 sa 37), il-Qorti tal-Ġustizzja ddecidiet li l-esklużjoni prevista fl-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13 ma kinitx tapplika għal klawżola kuntrattwali li kienet tipprevedi li r-rata ta' interessi applikabbli għas-self kienet ibbażata fuq wiehed mill-parametri referenzjarji uffiċjali previsti mil-legiżlazzjoni nazzjonali, meta din il-legiżlazzjoni ma kinitx tipprevedi l-applikazzjoni imperattiva ta' dan il-parametru, iżda kienet tħalli lill-bank il-possibbiltà li jiddefinixxi r-rata ta' interessi varjabbli b'mod ieħor.
- 33 Minn dan isegwi li l-esklużjoni prevista fl-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13 ma tapplikax f'sitwazzjoni fejn ikunu saru emendi minn bejjiegħ jew minn fornitur għal klawżoli ta' kuntratt ta' kreditu għall-konsum sabiex tiġi żgurata l-konformità ta' dan il-kuntratt ma' legiżlazzjoni nazzjonali, adottata wara l-konklużjoni tiegħu, jekk din il-legiżlazzjoni sempliċement tistabbilixxi qafas ġenerali għall-iffissar tar-rata ta' interessi ta' dan il-kuntratt ta' kreditu, filwaqt li tħalli margni ta' evalwazzjoni lil dan il-bejjiegħ jew lil dan il-fornitur fir-rigward kemm tal-għażla tal-parametri referenzjarji ta' din ir-rata kif ukoll tal-importanza tal-margni fiss li jista' jiżdied mal-imsemmija rata.
- 34 Fl-aħħar nett, fid-dawl tad-domandi tal-qorti tar-rinviju, għandu jittfakkar, għal kull fini utli, li l-applikazzjoni tal-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13 hija ta' natura oġġettiva u ma tiddependix, pereżempju, mill-informazzjoni pprovduta lill-konsumatur mill-bejjiegħ jew mill-fornitur u lanqas mill-għarfien li l-konsumatur għandu tad-dispożizzjonijiet tad-dritt applikabbli (sentenza tas-6 ta' Lulju 2023, First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, punt 31).

- 35 Għaldaqstant, l-aċċettazzjoni eventwali, espressa jew taċita, tal-emendi tal-kuntratt inkwistjoni mill-konsumatur ma jistax ikollha effett fuq il-punt dwar jekk il-klawżoli kuntrattwali kkonċernati minn dawn l-emendi humiex esklużi mill-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 93/13 bis-saħħa tal-Artikolu 1(2) tagħha.
- 36 Fid-dawl tal-motivi preċedenti r-risposta għall-ewwel domanda għandha tkun li l-Artikolu 1(2) tad-Direttiva 93/13 għandu jiġi interpretat fis-sens li ma jipprekludix l-evalwazzjoni tan-natura ingusta ta' klawżoli li jinsabu f'kuntratt ta' kreditu għall-konsum konkluz bejn konsumatur u bejjiegħ jew fornitur f'ċirkustanzi fejn ikunu saru bidliet minn dan il-bejjiegħ jew minn dan il-fornitur għal dawn il-klawżoli sabiex tiġi żgurata l-konformità ta' dan il-kuntratt ma' leġislazzjoni nazzjonali imperattiva dwar il-modalitajiet ta' determinazzjoni tar-rata ta' interessi jekk din il-leġislazzjoni sempliċement tistabbilixxi qafas ġenerali għall-iffissar tar-rata ta' interessi tal-imsemmi kuntratt, filwaqt li tħalli lil dan il-bejjiegħ jew lil dan il-fornitur margni ta' evalwazzjoni f'dak li jirrigwarda kemm l-għażla tal-parametri referenzjarji ta' din ir-rata kif ukoll l-importanza tal-margni fiss li jista' jiżdied ma' din tal-aħħar.

Fuq it-tieni domanda

- 37 Skont ġurisprudenza stabbilita, fil-kuntest tal-proċedura ta' kooperazzjoni bejn il-qorti nazzjonali u l-Qorti tal-Ġustizzja stabbilita fl-Artikolu 267 TFUE, hija din tal-aħħar li għandha tagħti lill-qorti nazzjonali risposta utli li tgħinha tiddeċiedi t-tilwima li biha hija adita. F'dan il-kuntest, jekk ikun il-każ, hija l-Qorti tal-Ġustizzja li għandha tifformula mill-ġdid id-domandi li jkunu ġew sottomessi lilha. Barra minn hekk, il-Qorti tal-Ġustizzja tista' tiegħu inkunsiderazzjoni regoli tad-dritt tal-Unjoni li l-qorti nazzjonali ma tkunx għamlet riferiment għalihom fid-domanda tagħha (sentenza tal-15 ta' Lulju 2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, punt 31 u l-ġurisprudenza ċċitata).
- 38 Hija l-Qorti tal-Ġustizzja li għandha tislet mill-elementi kollha pprovduti mill-qorti tar-rinviju, b'mod partikolari mill-motivazzjoni tad-deċiżjoni tar-rinviju, il-punti ta' liġi tal-Unjoni li jehtiegu interpretazzjoni fid-dawl tas-suġġett tat-tilwima (sentenza tal-21 ta' Marzu 2024, Profi Credit Bulgaria (Servizzi anċillari għall-kuntratt ta' kreditu), C-714/22, EU:C:2024:263, punt 48 u l-ġurisprudenza ċċitata).
- 39 F'dan il-każ, il-klawżoli kuntrattwali li jinsabu fl-addendum inkwistjoni fil-kawża prinċipali kienu ġew stabbiliti minn qabel minn Raiffeisen Bank u r-rikorrent fil-kawża prinċipali ma kellux il-possibbiltà li jinnegozja l-klawżoli jew li jkollu xi influwenza fuq il-kontenut tagħhom. Mid-deċiżjoni tar-rinviju jirriżulta li l-ġurisprudenza nazzjonali dominanti tqis li l-klawżoli kuntrattwali inkluzi f'addendums implimentati minn bejjiegħa jew minn fornituri abbażi tal-OGU Nru 50/2010 ma jistgħux ikunu s-suġġett ta' eżami tan-natura eventwalment ingusta tagħhom, anki jekk dawn il-klawżoli ma jkunux ġew innegozjati mal-konsumatur.
- 40 F'dawn iċ-ċirkustanzi, għandu jitqies li, permezz tat-tieni domanda tagħha, il-qorti tar-rinviju tistaqsi, essenzjalment, jekk l-Artikolu 3 tad-Direttiva 93/13 għandux jiġi interpretat fis-sens li jipprekludi ġurisprudenza nazzjonali li tipprovi li l-emendi magħmula minn bejjiegħ jew minn fornitur għall-klawżoli ta' kuntratt ta' kreditu għall-konsum sabiex tiġi żgurata l-konformità ta' dan il-kuntratt ma' leġislazzjoni nazzjonali, li jhalli margni ta' evalwazzjoni lil bejjiegħ jew lil fornitur, ma jistgħux ikunu s-suġġett ta' eżami tal-eventwali natura ingusta tagħhom, anki jekk dawn il-klawżoli ma jkunux ġew innegozjati mal-konsumatur.

- 41 F'dan ir-rigward, bis-saħħa tal-Artikolu 3(1) tad-Direttiva 93/13, hija biss klawżola ta' kuntratt konkluz bejn bejjiegħ jew fornitur u konsumatur li ma jkunx ġie nnegozjat individwalment li tista' tkun is-suġġett ta' sħarriġ ġudizzjarju tan-natura eventwalment ingusta tagħha.
- 42 L-Artikolu 3(2) ta' din id-direttiva jippreċiża barra minn hekk li klawżola dejjem titqies li ma tkunx ġiet innegozjata individwalment meta tkun ġiet redatta minn qabel mill-bejjiegħ jew mill-fornitur, mingħajr ma l-konsumatur ikun seta' influwenza l-kontenut tagħha, li jkun neċessarjament il-każ fil-każ ta' kuntratt standard imfassal minn qabel.
- 43 Għalkemm hija l-qorti tar-rinviju li għandha tiegħu inkunsiderazzjoni ċ-ċirkustanzi kollha li fihom tali klawżola ġiet ippreżentata lill-konsumatur sabiex jiġi ddeterminat jekk dan tal-aħħar setax jinfluwenza l-kontenut tagħha (ara, f'dan is-sens, is-sentenza tad-9 ta' Lulju 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, punt 35), il-Qorti tal-Ġustizzja madankollu diġà ddeċidiet li s-sempliċi firma ta' kuntratt konkluz minn konsumatur ma' bejjiegħ jew ma' fornitur, li jistipula li, permezz tiegħu, dan il-konsumatur jaċċetta l-klawżoli kuntrattwali kollha mfassla minn qabel mill-bejjiegħ jew mill-fornitur, ma twassalx għal konfutazzjoni tal-preżunzjoni li tali klawżoli ma kinux innegozjati individwalment (digriet tal-24 ta' Ottubru 2019, Topaz, C-211/17, EU:C:2019:906, punt 51).
- 44 Il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet ukoll li emenda li ssir fi klawżola dwar ir-rati ta' interessi li tagħmel parti mill-politika ġenerali tan-negozjar mill-ġdid tal-kuntratti ta' self ipotekarju b'rata varjabbli sabiex din il-klawżola ssir konformi ma' deċiżjoni ta' qorti suprema, tista' tikkostitwixxi indiċi li dan il-konsumatur ma setax jeżerċita influwenza fuq il-kontenut tal-imsemmija klawżola. Barra minn hekk, il-fatt li l-konsumatur qabel ma qiegħed il-firma tiegħu kiteb li huwa kien fehem il-mekkaniżmu tal-istess klawżola ma huwiex biżżejjed sabiex jiġi stabbilit li din kienet is-suġġett ta' negozjati individwali (ara, f'dan is-sens, is-sentenza tad-9 ta' Lulju 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, punti 36 u 38).
- 45 Minn dan jirriżulta li n-natura nnegozjata ta' klawżola li tinsab f'kuntratt ta' kreditu konkluz bejn bejjiegħ jew fornitur u konsumatur ma tistax tkun ibbażata fuq sempliċi preżunzjoni, mingħajr ma jiġi pprovat li l-konsumatur, fir-realtà, seta' jinnegozja din il-klawżola b'mod konkret u b'hekk ikollu influwenza fuq il-kontenut tagħha.
- 46 Fid-dawl tal-motivi preċedenti, ir-risposta għat-tieni domanda għandha tkun li l-Artikolu 3 tad-Direttiva 93/13 għandu jiġi interpretat fis-sens li jipprekludi ġurisprudenza nazzjonali li tipprovdi li l-emendi magħmula minn bejjiegħ jew minn fornitur għall-klawżoli ta' kuntratt ta' kreditu għall-konsum sabiex tiġi żgurata l-konformità ta' dan il-kuntratt ma' legiżlazzjoni nazzjonali, li jhalli marġni ta' evalwazzjoni lil bejjiegħ jew lil fornitur, ma jistgħux ikunu s-suġġett ta' eżami tal-eventwali natura ingusta tagħhom, anki jekk dawn il-klawżoli ma jkunux ġew innegozjati mal-konsumatur.

Fuq l-ispejjeż

- 47 Peress li l-proċedura għandha, fir-rigward tal-partijiet fil-kawża prinċipali, in-natura ta' kwistjoni mqajma quddiem il-qorti tar-rinviju, hija dik il-qorti li tiddeċiedi fuq l-ispejjeż. L-ispejjeż sostnuti għas-sottomissjoni tal-osservazzjonijiet lill-Qorti tal-Ġustizzja, barra dawk tal-imsemmija partijiet, ma jistgħux jithallsu lura.

Għal dawn il-motivi, Il-Qorti tal-Ġustizzja (It-Tmien Awla) taqta' u tiddeċiedi:

1) L-Artikolu 1(2) tad-Direttiva tal-Kunsill 93/13/KEE tal-5 ta' April 1993 dwar klawżoli ingusti f'kuntratti mal-konsumatur,

għandu jiġi interpretat fis-sens li:

ma jipprekludix l-evalwazzjoni tan-natura ingusta ta' klawżoli li jinsabu f'kuntratt ta' kreditu għall-konsum konkluz bejn konsumatur u bejjiegh jew fornitur f'ċirkustanzi fejn ikunu saru bidliet minn dan il-bejjiegh jew minn dan il-fornitur għal dawn il-klawżoli sabiex tiġi żgurata l-konformità ta' dan il-kuntratt ma' leġislazzjoni nazzjonali imperattiva dwar il-modalitajiet ta' determinazzjoni tar-rata ta' interessi jekk din il-leġislazzjoni sempliċement tistabbilixxi qafas ġenerali għall-iffissar tar-rata ta' interessi tal-imsemmi kuntratt, filwaqt li thalli lil dan il-bejjiegh jew lil dan il-fornitur margni ta' evalwazzjoni f'dak li jirrigwarda kemm l-għażla tal-parametri referenzjarji ta' din ir-rata kif ukoll l-importanza tal-margni fiss li jista' jizzied ma' din tal-aħħar.

2) L-Artikolu 3 tad-Direttiva 93/13

għandu jiġi interpretat fis-sens li:

jipprekludi ġurisprudenza nazzjonali li tipprovdi li l-emendi magħmula minn bejjiegh jew minn fornitur għall-klawżoli ta' kuntratt ta' kreditu għall-konsum sabiex tiġi żgurata l-konformità ta' dan il-kuntratt ma' leġislazzjoni nazzjonali, li jhalli margni ta' evalwazzjoni lil bejjiegh jew lil fornitur, ma jistgħux ikunu s-sugġett ta' eżami tal-eventwali natura ingusta tagħhom, anki jekk dawn il-klawżoli ma jkunux ġew innegożjati mal-konsumatur.

Firem